

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳՈՒՇԱԿՅԱՆ

**ՂԵՎՈՆԴՅԱՆՔ.—ՀՈՎՍԵՓ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ, ՍԱՀԱԿ ԵՎ
ԹԱԹԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐ, ՂԵՎՈՆԴ, ՄՈՒՇԵ, ԱՐՇԵՆ,
ՍԱՄՎԵԼ, ԱՐԱՀԱՄ, ԽՈՐԵՆ ՔԱՀԱՆԱՆԵՐ, ՔԱԶԱԶ
ԵՎ ԱՐԱՀԱՄ ՍԱՐԿԱՎԱԳՆԵՐ**

Ղևոնդյանց անվան տակ կճանչցվին այն հոգևորականները զորս Պարսից Հագկերտ Բ թագավորը Ատորոմիզդ մարզպանի դրդումով, Վարդանանց պատերազմեն ետքը, Հայաստանի մեջ ապստամբական նոր խլրտումներ անկարելի դարձնելու համար, կրագ մը կասկածելի նախարարներու հետ՝ նախ Վրկան աշխարհի մեջ արգելական պահել տվալ, և հետո, 454-ին, երբ քուշանաց դեմ պատերազմի գնաց, ամենքը միասին տանելով քանտարկել տվալ Աւար աշխարհի Նյուշապուր բերդին մեջ։ Առաջին անգամ նահատակվեցան Սամվել քահանա և Արքահամ սարկավագ, երկուքն ալ Արարատի Արած գյուղեն, որոնք Արտաշատի մեջ սրբազան կրակը սպաննած ըլլալու ծանր ամբաստանությամբ դատապարտված էին և քանակին մեջ էին քանտարկված։ Մինևույն ամբաստանության տակ ինկած ըլլալով նաև Թաթիկ, որ Բասենի եպիսկոպոսն էր և Արտաշատի ժողովին մասնակցողներեն, միաժամանակ տրվեցաւ նաև իր մահալմուրդը, որ և գործադրվեցաւ Խուժաստանի մեջ, ուր քանտարկված էր անկալադուց։ Իսկ Նյուշապուրի մեջ քանտարկված վեցը, բերդեն հանվելով, Դեմշապուր ամբարապետի կարգադրությամբ, որ կանխալ ալ Հայաստան ղրկված էր կրոնախոխության հրամանը գործադրելու համար, կտարվին քաղաքեն բավական հեռու Ռեվան կոչված գյուղին մոտ անապատ և քար-

քարոտ տեղ մը, և չարաչար տանջանքներէ վերջ կնահատակվին հոն։ Ասոնք են. **Հովսէփ կաթողիկոս**, Հողոցմանց գալատի Վայոց ձոր գյուղեն, Սահակ-Մեսրոպյան առաջին դասու աշակերտներեն, որ ի սկզբան հաւանաբար լոկ երեց էր, և թեև ս. Մեսրոպի մահեն վերջ անցաւ պաշտոնի, բայց ս. Սահակի և ս. Մեսրոպի նման՝ ժամանակ մը՝ կաթողիկոսական պաշտոնի հոգեվորական մասը միայն կատարեց, և Սուրմակի բոլորովին ձեռնթափ ըլլալէն ետքը միայն ստանձնեց կաթողիկոսական պաշտոնը ամբողջովին։ **Սահակ եպիսկոպոս** Ռշտունյաց, որ խումբին մեջ ամենէն քաջ պարսկագետը լինելով, վերջին հարցաքննությանց միջոցին քանիցս ինքը կատարած էր թարգմանի դեր։ **Ղևոնդ երեց**, Վանանդի Իջավանք գյուղեն, խումբին ամենէն տարեցը և վատառողջը, որ սակայն հոգվո արիությամբ ամենէն խիզախը եղած էր, և թե՛ իր ընկերներուն և թե՛ քանակին վրա մեծ ազդեցություն թողած իր խոսքովն ու օրինակովը։ **Մուշե քահանա**, աղբակեցի, դրան երեց Ներշապուր Արծրունիի, և ըստ այնմ տաներեց Արծրունյաց նախարարության, որ Մամիկոնյաններեն վերջ ամենէն կարևոր դերը կատարած էին Վարդանանց ապստամբության մեջ։ **Արշեն երեց**, Բագրեվանդի Եղեգիկ գյուղեն, անուս և անգրագետ հոգևորական մը, որ շինական մարդոց մեջ էր ապրած, բայց իր հզոր հալատքին

վրա ամենքն առհասարակ կհարգվեր: **Քաջաջ սարկավագ**, Ռշտունի էր գավառով և փոքրավորն էր Սահակ եպիսկոպոսի, բայց իր այդ խոնարհ դիրքին վրա ալ կերե-վի թե ուշագրավ եղած էր իր ընթացքովը և մյուսներուն հետ հավասար դատապարտության արժանի նկատված: Վեցն ալ նահատակվեցան չարաչար տանջանքներով:...

— Դևոնդյանց հետ կային, իբրև իրենց սպասավորներ, երկու ուրիշ երեցներ ևս, Աբրահամ և Խորեն, որոնք թեև կփափաքեին անոնց հետ նահատակվիլ, բայց դահիճները բավական համարեցին անոնց ականջները միայն կտրել, և ազատ թողուցին իրենց տարագրության մեջ ապրիլ իրենց աշխատությամբ: Խորեն մեռավ քիչ հետո, Ասորեստանի տոթակեզ կլիմային չհանդուրժելով. իսկ Աբրահամ, թեև ժամանակ մը ետքը արտոնվեցավ նույնիսկ դառնալ հայրենիք, բայց անիկա նախադաս համարեց մնալ օտարության մեջ, աքսորյալ նախարարներն ալ չբաժնվելով, և անոնց ապրուստին իսկ չափով մը օգնելով իր աշխատության արդյունքներն: Հետո, նույնիսկ նախարարներուն սերտ ստիպմանը վրա, դարձավ հայրենիք, թե՛ ի ճանապարհին ամեն ազգաց քրիստոնյաներն և թե՛ բուն իսկ հայրենյաց մեջ ամենամեծ ոգևորու-

թյամբ ընդունվելով ամենքն: Այս, ի պատիվ իր կենդանի նահատակի այդ հանգամանքին, եպիսկոպոս կարգվեցավ Բզունյաց, և կկարծվի թե ինքն է թարգմանիչը «Վկայք արևելից» ատրերեն գրվածքին, որուն հալացումը մեր ոսկեդարյան գրականության ընտիր կտորներն մին է:— Դևոնդյանք հալ եկեղեցականության պարծանք սուրբերն են. իրենց վրա կանձնավորվի հայրենիքի և հավատքի նվիրումին գաղափարը: Վարդանանց ընկեր և քաջակերող, ժողովուրդին կյանքին մեջ բարձր պահեցին կրոնքի սրբությունը, և ամենն ականավոր գործիչները եղան անոնք հալ եկեղեցիով հալ ազգությունը ապրեցնելու և պահպանելու սկզբունքին: Իրենց այդ ուղղության զատնիքը իրենց դաստիարակության մեջ պետք է տեսնել: Գրեթե ամենքն ալ, բացի մեկեն՝ որ սակայն ամենուն սիրույն առարկա մնաց միշտ, աշակերտներն էին Սահակ-Մեսրոպյան դպրոցին, որ գիտցած էր անոնց մեջ զորացնել որչափ ուսման և զարգացումի՝ նույնքան սրտի և նվիրումի մարդեր:

(«Սուրբք և տոնք», Երուսաղեմ, 1939, էջ 209—216)

